

El plom amb epigrafia ibèrica del poblat de Castell (Palamós)

F. RIURÓ

LA TROBALLA

Mentre es realitzaven uns treballs de desbrossament al poblat pre-romà de Castell, el qual restava abandonat i cobert de vegetació, el dia 3 d'abril del 1980, el guarda de la propietat, senyor Josep Carol, indicà al senyor Jordi Gispert la presència d'un objecte, que tenia l'aparença de plom, junt a les terres d'un sector on s'havia produït l'esfondrament d'una paret. El senyor Gispert, junt amb els seus companys senyors Esteve Verdaguer i Miquel Alsina, membres de l'Associació Arqueològica de Girona, cuidaren dels treballs indicats.

El senyor Jordi Gispert procedí a extreure l'objecte junt amb les terres que l'embolcallaven i restaven més o menys adherides a ell, traslladant posteriorment el conjunt a Girona per a procedir a la seva extracció i reconeixement. Manifestacions posteriors del senyor Esteve Verdaguer indicaren que en veure que es tractava d'una planxa de plom doblada per la meitat, procediren al seu desdoblament, apareguent una inscripció en caràcters ibèrics.

El sector on s'efectuà la troballa havia estat, en el seu temps, un camp de sitges, les quals, després de la seva utilització durant un llarg període i ja donades unes noves condicions en el desenvolupament comercial i econòmic, amb nous mitjans de magatzematge, restaren en desús, essent reomplertes de deixalles i terres. Posteriorment, fou rebaixada una part del terreny d'aquell sector per a nivellar-lo i establir-hi una plaça amb una part porticada formant un àgora. A la part posterior de la construcció porticada s'aixecaren, conjuntament, unes dependències annexes, algunes parets de les quals foren construïdes descansant, en part, sobre les terres de replè d'unes d'aquelles sitges. Després de les excavacions efectuades al poblat entre els anys 1943 i 1951 (1), l'erosió

natural, amb l'ajut de persones curioses i diumengeres sense noció de la importància del lloc, féu que algunes parts del poblat sofrissin importants desperfectes.

Les terres on fou trobat el plom formaven part dels materials de replè d'una de les sitges que restava, junt amb una paret que s'havia aixecat sobre d'ella, a un nivell superior al del terreny anterior, rebaixat antigament, i també al que resultà de l'excavació arqueològica, als voltants de dita paret. Aquesta tingué d'ésser apuntalada mitjançant un pilà de totxo, acartelat, per evitar el seu esfondrament, com es veu a la fotografia de la làmina I. Després d'alguns anys d'haver-se donat per finits els treballs d'excavació, es produí l'esfondrament de la paret junt amb l'apuntament i les terres on restava embolcallat el plom. (Vegi's la làmina II.)

Junt amb un informe relatiu a la troballa, el plom fou dipositat, per a la seva restauració i estudi, al Servei d'Investigacions Arqueològiques de la Diputació de Girona, al laboratori del qual fou netejat i restaurat tot el que fou possible, per la senyora Mercè Ferré. Agraïm a la Directora del Servei, senyoreta Aurora Martín, que ens hagi confiat l'estudi de la peça. (Vegi's la figura 1 i la làmina III.)

EL PLOM

Es tracta, com és corrent en molts d'aquests importants documents epigràfics, d'una làmina que oscilla entre 0,6 i 0,8 mil·límetres de gruix. Les seves altres mesures són 175 mil·límetres de llargària màxima (projecció vertical dels punts més sortints), i 78 d'amplària màxima.

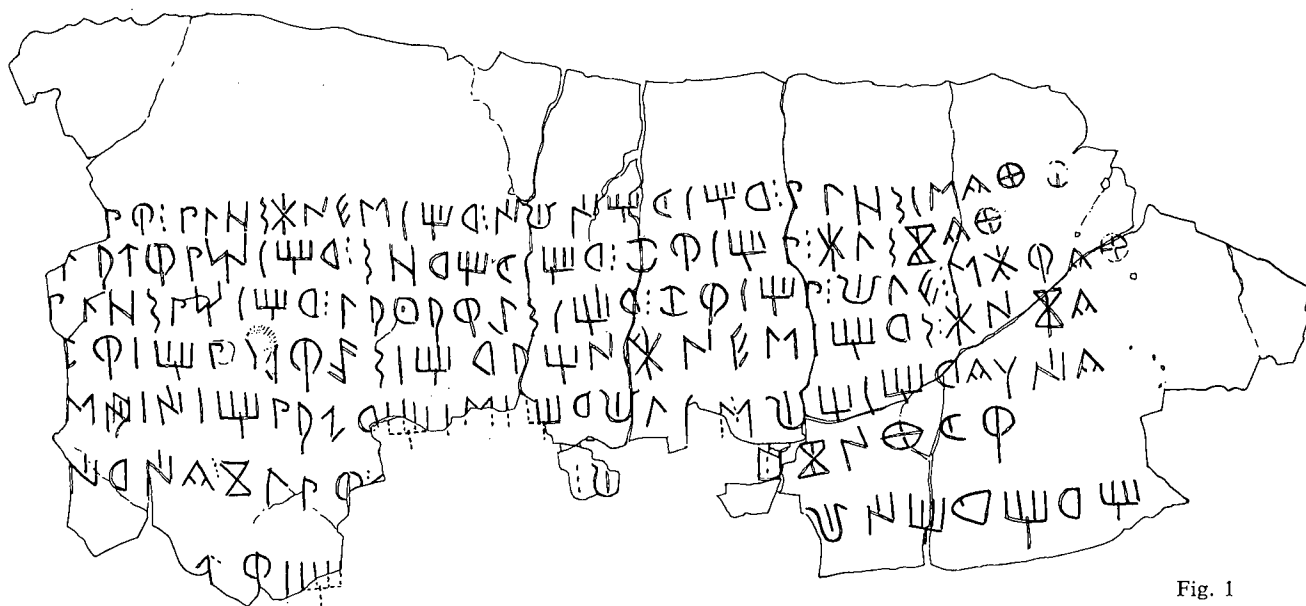
Pel que es pot observar efectuant un reconeixement detingut, d'origen ja tenia uns marges desiguals i contorn totalment irregular. És incomplet per la seva banda esquerra, algunes de quines paraules són fragmentàries. Tot fa suposar que l'espai perdut seria considerable i per donar cabuda a una o més paraules. Observant el can-

(1) PERICOT, L. i OLIVA, M., 1946; PERICOT, L., 1947; PERICOT, L. i OLIVA, M., 1948, 1949, 1950 i 1951.

Làmina I. — Poblament pre-romà de Castell. Any 1947, durant el període d'excavacions. Estat de la zona on s'efectuaria, posteriorment, la troballa del plom amb epigrafia ibèrica. (Foto de l'autor.)

Làmina II. — Situació de la troballa del plom amb epigrafia ibèrica. Estat actual del poblament (any 1980). (Foto E. Verdaguer.)

tell d'aquest costat de la planxa, es veuen algunes zones que no han estat, posteriorment, fragmentades; per tant, la desaparició d'aquella part deu considerar-se antiga. Hi ha altres zones que han sofert pèrdues importants i recents com és molta part del centre de la banda inferior, de perfil molt irregular i amb fragments solts que s'ha intentat aguantar-los amb cinta adhesiva. Les tres últimes ratlles del text han estat afectades en gran manera, especialment les dues últimes. La resta del cantell de baix, llevat d'algunes petites parts, és l'original. És possible que algun fragment de les pèrdues de material es provoqués de forma natural al produir-se l'esfondrament del terreny, restant prop de la superfície durant temps. Segons manifestacions del senyor Verdaguer, durant el desdoblament de la làmina, es produïren petits desprendiments de matèria a la part inferior, podent precisar d'on havien sortit i on devien reintegrar-se. Amb tot, el sector afectat per les pèrries a les parts reintegrades, i és de plànyer la dues recents d'aquesta part inferior és molt supedesaparició de tan importants fragments del text.

Cal precisar, finalment, que a ambdós extrems, dret i esquerre, de la làmina, s'observen zones amb incrustació calcària superficial, igualment que algunes parts dels cantells no alterades.

L'EPÍGRAF (figura 1)

En primer lloc voldríem fer algunes consideracions sobre l'actuació de l'escriba o gravador de

serva, igualment, que la calligrafia, tot i ésser clara, a mida que van passant ratlles es va ondulant i augmentant la separació entre aquestes, seguint el mateix procés del tamany dels signes. Hem observat, demés, que a partir de l'inici de la 4.ª ratlla, el gravador es va oblidar, excepte en dues ocasions, de marcar les separacions de les paraules les quals, com a molts ploms de la zona llevantina, són marcades amb tres punts incisos. El segon signe de la ratlla 5.ª es va rectificar, segurament per confusió o dubte. Altrament, cal observar la puntuació dubtosa, molt imprecisa i poc visible a cop d'ull, entre la **s** i la **bo**, al final de la 4.ª ratlla. Igualment, entre la **ka** i la **go**, a la primera paraula de la ratlla 6.ª, existeixen uns punts desordenats que ens inclinen a creure que són accidentals, que en realitat no hi ha separació i es tracta d'un sol mot.

Totes aquestes precisions i observacions ens induïxer a considerar al gravador no pas com a l'autor de l'epígraf, sinó més aviat com a simple copista especialitzat, però impacient.

Excepte els signes **te** del final de les dues primeres ratlles i altre mig perdut al final de la tercera, que semblen gravats posteriorment, no hi ha dubte que la grafia general és de la mateixa mà.

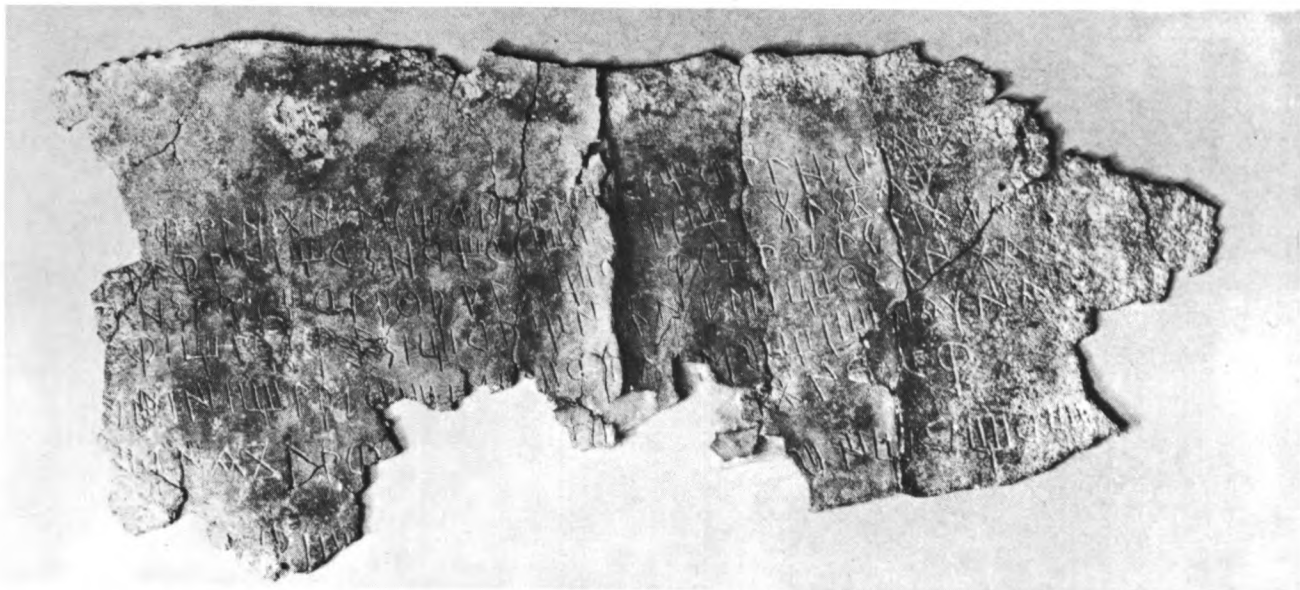
El conjunt dels signes, és evident que correspon a l'escriptura ibèrica llevantina i alguns d'ells amb variants calligràfiques i probablement fonètiques. Són els següents:

a e i o u ü l m n r r' s s' ba be bi bo ka ke ki gi gui ko go ku te ti di
 Ð Æ ű H ↑ Y ʀ Ƴ N Ø ϕ ξ M I W P X A C F J D Z X O ⊕ Ψ Υ

l'epígraf. Cal observar que es va iniciar el text amb caràcters relativament reduïts de tamany (3 mil·límetres escassos) el qual va anar augmentant a cada ratlla fins als signes finals, alguns dels quals depassen els 7 mil·límetres. Naturalment, a mida que s'augmentava el tamany dels signes, augmentava també la separació entre ells. S'ob-

VARIANTS CAL·LIGRAFIOUES

S'observen diferències entre varis signes respecte dels mateixos dels epígrafs més propers que són els ploms d'Ullastret i, demés, alguns

Làmina III. — Plom amb epigrafia ibèrica del poblat pre-romà de Castell.

(Foto de l'autor.)

d'ells no apareixen a cap dels ploms llevantins però sí sobre ceràmica. Cal, per tant, fer les següents precisions: Respecte al signe **a**: Tendeix al dels ploms d'Ullastret del 1953 (2) (un sol signe al final), del 1963 (3) i del 1967 (4), amb una petita variació a la cua que s'ha grafiat quelcom separada i allargada respecte del traç vertical de l'esquerra.

El **ba**: Els del plom d'Ullastret-67 són més angulars.

El **be**: Aquest signe no apareix a l'alfabet dels ploms llevantins però sí, molt semblant, a la ceràmica de Liria.

El **ke**: No apareix als ploms propers però sí al de Bechí (Castelló de la Plana).

El possible **gi** i variant: El primer signe existeix als ploms però quelcom diferenciat per la curvatura dels traços superior i inferior, per tant, semblant a alguns de la ceràmica. El segon no existeix als ploms però sí, semblant, sobre ceràmica gris i a Liria.

El signe següent, inexistent i desconegut a tots els textos, el considerem una evolució de la **gi**, perllongant els traços superior (convex) i inferior (còncav), traçant la ratlla vertical centrada a ambdós. Tenim dubtes, com és natural, respecte de l'aplicació dels valors **ki** i **gi**. Seguim, però, la interpretació que amb reserves dona Maluquer a cada una de les variants segons les del plom d'Ullastret-67 (5). Aquest signe inèdit que el re-

lacionem amb la suposada **gi**, que apareix en iniciar una paraula repetida tres o quatre vegades en el text, tenim la sospita de que correspon a un valor fonètic diferent. No crec que l'autor de l'epígraf arribés a dita variació simplement de manera mecànica per facilitar la grafia del signe, crec, més aviat, que deu considerar-se fruit d'una acció preconcebuda que representa l'expressió d'un valor fonètic diferent relacionat, però, amb la **gi**. Quin valor deuriem atribuir-li? És una qüestió molt problemàtica i aventurada. Si el signe al qual Maluquer li atribueix el valor **gi** el considerem punt de partida per a la grafia d'aquest nou —i suposem que, fonèticament, també deu relacionar-se amb ell— ens podríem arriscar a proposar com a valors d'aquest grup, els **ki-gi-gui**. Caldria, però, preguntar-nos si això és possible. Per la nostra part, considerant aquesta opinió com a cosa totalment personal i provisional mentre no s'aclareixi més la qüestió i tenint en compte, repetim, la posició de Maluquer respecte dels signes **ki** i variant **gi** manifestada en estudiar el plom d'Ullastret-67 (6), crec que podríem atribuir al nou signe el valor **gui**. El que estem o no encertats en aquesta avaluació, ja ho determinaran els especialistes. Potser és furgar excessivament i complicar la qüestió tractant-se d'una llengua primitiva i senzilla, però tenim de creure que l'evolució dels fenòmens de sonorització o d'ensordiment es produirien progressivament en el transcurs del temps i segons les zones, i els signes devien d'adaptar-se i ajustar-se cada vegada més a les variants fonètiques. Potser l'autor del nostre epígraf hi va contribuir com el suposat del plom d'Ullastret-67 (7).

(2) M. OLIVA, 1954, pàg. 50.

(3) J. MALUQUER DE MOTES i M. OLIVA, 1965, pàgines 124-127.

(4) M. OLIVA, 1967, pàgs. 108-122.

(5) MALUQUER DE MOTES, 1968. Maluquer ha contribuït amb el seu intent de valorar la diferenciació caligràfica existent en alguns signes, a la possibilitat d'interpretar-la com a variació fonètica. Si en realitat les variacions dels valors de sonorització o ensordiment de les consonants oclusives respecte de la diferenciació existent en alguns signes, amb traços addicionals, que pro-

posa Maluquer, fos realitat com ell creu, tot i que sigui amb reserves, hauríem aconseguit donar un gran pas en la contribució a l'aclariment dels orígens lingüístics pre-romans del nostre país.

(6) *Ibidem*.

(7) *Ibidem*.

Finalment tenim el signe **ko** que existeix amb variant al plom d'Ullastret-67. Aquesta variant és amb rombe superior en lloc del traç horitzontal normal. El traç vertical és l'usual i el seu probable valor podria ésser **go** segons Maluquer. Al nostre plom existeixen tres signes **ko**, no precisament amb traç vertical normal, sinó amb dos petits traços separats, un a cada triangle. És una grafia molt original i més difícil que efectuar un sol traç seguit. Cal observar, també, el traç horitzontal superior, molt particular, ja que finalitza, a la dreta, amb un apèndix vertical que enllaça amb l'inclinat que va de dreta a esquerra.

Demés d'aquests tres signes, tenim la variant quina grafia resta diferenciada per la manca del traç —o traços— verticals i per la variació de l'horitzontal superior que és normal, sense apèndix. Aquestes diferències considerables deuen tenir, igualment, el significat d'un canvi fonètic, i si, en realitat és així, existeix, altra volta, el dubte i la problemàtica de l'atribució del valor. Possiblement —i seguim amb les conjectures— separades pel temps i les diferents procedències dels originals dels textos i dels autors, les variants fonètiques es deurién plasmar de forma diferent, per tant no seria res anormal que se li volgués atribuir el valor que en altres textos es grafia de forma diferent. En el cas d'aquesta variant, el més probable i acceptable és que li correspongui el valor **go** si atribuïm a l'anterior el **ko** com sembla normal no existint variant semblant a la d'Ullastret.

Sobre la **ka**, sense l'existència al nostre text d'altre signe que signifiqui variant, li atribuirem aquest mateix valor.

Respecte a la resta dels signes que figuren al nostre plom, són els normals a l'escriptura llevantina.

LES PARAULES DE L'EPÍGRAF (figura 2)

1.ª ratlla. El primer signe, tot i que resta junt al cantell fracturat del plom, es veu clarament que es tracta d'un **bi** que junt amb el següent donen **bi·r** i corresponen, com es veu, a l'acabament d'una paraula quin complement anterior ignorem. Segueixen tres punts de separació i **bi·l·o·s·bo·n·e·s·ba·ti·r** que es llegeix perfectament. Tot seguit, tres punts i **i·be·i·ti·ke·ba·ti·r**; altres tres punts i **bi·l·o·s·ba·s·ka·te**. Més enllà podem observar, amb una lupa, uns traços inintel·ligibles que degut a l'erosió del metall en aquest sector solament es veuen els indicis.

2.ª ratlla. La paraula inicial, que no sabem si és íntegra o li manca quelcom al davant, s'inicia amb un signe que tot i que resta despuntat, és evident que es tracta d'una **l**, la qual, junt amb els altres que segueixen donen una lectura de **..l·a·u·r·bi·m·ba·ti·r**. Després, separació de tres punts i **s·o·r·ti·ke·ba·ti·r** i altres tres punts seguits d'una paraula que s'inicia amb el signe inèdit del qual ja hem parlat i que, provisionalment, li donem el valor **gui**, per tant tindrem **gui·r·ba·ti·bi**. Finalment hi tenim **bo·l·s·ko·ka·te** precedida dels tres punts de separació.

3.ª ratlla. És perfectament perceptible el ganxo de la **bi** junt al cantell fracturat, el traç vertical del qual signe forma el dit cantell i es veu, també, clarament. És el mateix cas del primer signe de la primera ratlla. També aquí podria existir el dubte de si la paraula s'iniciava amb altres signes. El que es llegeix, però, es **bi·l·o·s·bi·di·ba·ti·r** que dona la impressió d'ésser completa ja que hem trobat, a la primera ratlla, altres paraules que s'inicien amb **bi·l·o·s**. A continuació, i després de tres punts, hi ha **l·a·ku·a·r·gi·s·ba·ti·r** seguit d'altres tres punts i **gui·r·ba·ti·bi**, paraula que ja hem trobat, també, a la ratlla anterior. A continuació, tres punts més i **be·l·e** seguit d'altres punts i **s·bo·r·ka**. Més enllà hi ha una **te** molt borrosa degut a l'erosió, tal vegada gravada posteriorment, impressió que donen, també, les **te** finals de les dues ratlles anteriors.

4.ª ratlla. Utilitzant una bona lupa i canviant la posició de la planxa respecte de la llum incident, es poden observar els dos traços del costat dret del signe **gui**, el traç vertical del qual coincideix amb el cantell fracturat de la planxa igual que els altres cassos. Aquest extrem del plom resta molt afectat per incrustacions calcàries i erosionat, essent difícil veure els detalls al primer cop d'ull. Cal ajudar-se d'una lupa i sotmetre la planxa a diferents posicions. Si acceptem el signe **gui**, tindrem, altra volta, un **gui·r·ba·ti·bi** tenint en compte, però, que l'últim signe resta envoltat per altres traços imprecisos i lleugers, però resta clara la **bi** amb el seu ganxo. Després ve una petita part de la planxa molt afectada per oxidació que coincideix amb un signe el qual, després, de donar-hi moltes voltes, sembla que tant podria tractar-se d'una **o** com d'una **n** com d'una **s** o d'altre signe que no correspon a l'alfabet de Llevant. Com sigui que ni la **n** ni la **s** tindrien sentit davant de **r** que és el signe següent, proposem la **o** que ens donaria **[o]·r·ki·s·ba·ti·r**.

Molt sorprenent resulta que començant per aquesta quarta ratlla, hi manquin, a molta part de l'epígraf restant, els punts de separació. Amb tot, i degut al sufix **ba·ti·r**, podem determinar les separacions entre la majoria de les paraules. Després del suposat **[o]·r·ki·s·ba·ti·r**, ve un **a·di·n** que no es veu clar si continuaria amb una **ba** quin traç imprecís i insegur coincideix amb la secció del doblec del plom, restant molt just a la **bo** següent, per quin motiu ens sembla millor prescindir d'ell per considerar-lo un traç accidental com els que envolten la **bi** del començ de la ratlla o bé que pugui tractar-se de part de les arestes del doblec de la peça. Si acceptéssim aquesta **ba**, tindríem un **a·di·n·ba·bo·n·e·s·ba·ti·r** que no ens sembla tant acceptable com **a·di·n·bo·n·e·s·ba·ti·r**, sobretot tenint altres **bo·n·e·s** al text. Finalment segueix una **s** i un espai en el qual sembla com si hi hagués uns punts de separació molt imprecisos. Amb tot, tenint en compte el sufix **ba·ti·r** anterior, atribuirem la **s** a la paraula que segueix, que donarà **s·bo·n·ko·ka**.

5.ª ratlla. Comença la paraula amb una **s**, quin

6.ª ratlla. Aquesta ratlla comença amb **i.r.** **i.ka** que no sabem si tenia, al davant, altres signes. Després apareixen quatre punts molt apretats entre la **ka** i la **go** següent. Aquests quatre punts, els quals es veuen molt clarament, foren interposats entre els dos signes esmentats, a la

Desconeguent la identitat del signe fragmentari alludit i dels següents, que serien cinc o sis, passem al petit fragment de planxa penjat. Ja hem fet esment, anteriorment, de la circumstància de la reintegració d'aquest fragment i dels següents. Aquest primer fragment conté tres punts de separació i una **be** quasi íntegra. Segueix el restant espai de planxa perduda que contindria quatre signes. Després, els altres dos fragments penjats, en el superior dels quals existeixen dos traços verticals ben marcats i separats per dos punts dels tres que deuria tenir la separació. La part

superior d'aquest fragment resta molt masegada i no és possible veure el que hi ha més amunt. El primer traç és més llarg i dret, i per l'espai restant des de la **be** esmentada, sembla que podria correspondre al segon traç vertical d'una **s** ja que si es tractés d'una **ba** restaria un espai intermig excessiu. També podria correspondre a una **r** o bé a una **o** tot i que un final de paraula en **o** és molt improbable encara que possible. Tot i que solament restarien perduts tres signes, és molt arriscat creure amb la possibilitat de reconstruir la paraula. A continuació hi ha el segon traç vertical del fragment, que amb l'espai restant fins la **ko** següent, no crec que pugui tractar-se d'altre signe que no sigui una **ba** a la qual seguiria **ko · n · te · ke · r** i així tindriem **[ba] · ko · n · te · ke · r**. Cal, però, tenir en compte que tot aquest plantejament final resta supeditat a la incògnita de si els fragments adherits són al seu lloc veritable.

7.ª ratlla. Som a una de les parts més afectades del plom, bé per la incrustació calcària i erosió consegüent, bé per les pèrdues antigues i recents. No tenim la seguretat de la identitat del primer signe, molt erosionat i incomplet. Sembla que podria distingir-se la part superior d'una **u**, però també podria tractar-se de la mateixa part d'una **gui**. Faltant el fragment inferior del signe, no podem garantir ni l'un ni l'altre. Segueixen una **r**, una **ba** i els traços superiors d'una **ti** que no són gens dubtoses. Es tracta d'un d'ambdós sufixes **batir** o **batibi** que amb el signe anterior dubtós poden formar, suplint també l'últim, perdut, amb una **r** o bé amb una **bi**, **[u] · r · ba · ti · [r]** o **[u] · r · ba · ti [bi]**, o bé **[gui] · r · ba · ti · [r]** o **[gui] · r · ba · ti · [bi]**. Existint al text altres **guirbatibi**, ens inclinem per aquest últim, considerant-lo com el més probable. A la part anterior d'aquesta paraula, existiria un espai corresponent al fragment de planxa perdut, quin nombre de signes no és possible determinar, al contrari de l'espai posterior, en el qual es poden calcular uns deu o dotze signes de cabuda. Com a final de la part existent, hi tenim un**be · i · ti · ke · ba · ti · r · ti**, que deu completar-se amb una **i** inicial per tenir el que sembla normal **[i] · be · i · ti · ke · ba · ti · r · ti** com el de la primera ratlla però amb la partícula **ti** final.

ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE EL TEXT

Tenim 25 paraules de les quals 21 deuen considerar-se completes i 4 incompletes per defecte de la seva part inicial. Al conjunt existeixen 11 paraules amb el sufix **batir**, una de les quals porta adherida la partícula **ti** al final, i 5 d'altres amb el sufix **batibi**. La relació entre aquests grups de sufixes és evident. Són 16 paraules amb un final comú, quin significat, amb variant, tot i que sembla manifest, tenim d'admetre que, realment, el desconeixem.

Tenim, també, 4 **guirbatibi**, 3 paraules que s'inicien amb **bilos** i 2 **ibeitike** amb el sufix. Les paraules del final de les 6 primeres ratlles, no pos-

seeixen sufix; les de les 5 primeres, finalitzen en **ka** i les 3 primeres d'aquestes tenen l'aditament de **te** al final, signe que el suposem gravat posteriorment a la resta del text. Finalment, existeixen, també, un **bilosbones** i un **adinbones**, seguits del sufix, dos acabaments en **koka** (**bolskoka** i **sbonkoka**), i una tercera semblant, **sborka**.

SÍMILS

Pensem que és interessant conèixer els símils de les paraules o components de les mateixes amb les d'altres textos. Existeixen moltes relacions tant amb els més propers com amb altres més allunyats. Per això donarem la relació de les paraules del nostre text per ordre alfabètic, separant els sufixes per major claretat, junt amb les corresponents o semblants del mateix text i les de les altres procedències. Com sigui que considerem que existeixen apel·latius, noms o paraules compostos, quan sigui oportú donarem la comparació dels elements separats, per exemple, per l'**adinbones** compararem primer l'**adin** i, separadament, el **bones**, partícula o element que el tenim, també, en altra paraula o nom.

Començant pels sufixes del grup **batirbatibi** de tanta transcendència al nostre text, exceptuant el tant important **abatibi** del plom d'Ullastret-67, els demés símils no tenen una relació massa directa ja que solament existeixen amb la partícula **tir** o semblants. Són els següents: 5 **iunstir**, un d'ells també a Ullastret sobre el ryton de ceràmica gris; un segon a un plom de La Serreta d'Alcoy i tres al plom de Bechí (Castelló de la Plana). Demés, existeixen un **bastaibaiti** també al plom de Bechí, un **eboiskekatir** sobre ceràmica pintada de Líria, un **basistir**, igualment al plom de La Serreta i els improbables **baiti** d'una moneda de Baetulo, i **saitir** d'un quadrant.

adinbonesbatir: Per l'**adin**, tenim un **adingibas** a la relació de la Turma Sallvitana (bronze d'Ascoli), i pel **bones**, un **bilosbones** al mateix text i un **biurbones** al plom d'Ullastret-63.

agirtibasbatir: Per l'**agir** hi ha un **agirnes benabels** a la relació de la Turma; un **enegiar arbigir** sobre el ryton d'Ullastret, un **tigirsakar** a Empúries sobre làpida funerària, probablement de Les Corts, un **agiete**, un **karesbobigir** i un **kutalkerigir** a Líria, un **girsto** a Tivissa, al peu d'un atuell de plata. Pel **tibas**, tenim un **biurtibas** a Ullastret-63, un **abargitibas** a Ensérune sobre ceràmica del segle IV, un **boutintibas** a Tivissa (vas de plata) un **[gu]lgitibas** a Pontós (grafit a un ostrakon) i, demés, els **adingibas**, **illurtibas**, **bilustibas** i **umargibas** de la relació de la Turma Sallvitana, tot i que aquests corresponen a una data molt recent (90 a.C.)

[ba]konteker: Tenim un **bakubor bakora** sobre ceràmica d'Azaïla, un **kekontebias** a una tessera aragonesa i les inscripcions monetals **kontebako**, **kontebakon** i **konterbia**.

belbasbedibatir: Existeix un **basbidirbartin** al plom de La Serreta d'Alcoy en alfabet grec.

bele: Pel prefixe **bel** de la paraula anterior i pel **bele**, existeixen molts paral·lels. Els més interes-

sants per a nosaltres, per la seva proximitat, són el **belbitinko** d'Ullastret a l'epígraf sobre el ryton de ceràmica, els **belan** i **belar**, grafits sobre ceràmica campaniana A d'Ensérune i el **belaur** de Sant Miquel de Sorba, també sobre campaniana A. Podem citar, igualment, els **bennabels**, **beles umarbeles** i **belennes** del bronze d'Ascoli.

bilos baška-te	}	Sobre el bilos , existeixen un bilos belkarkais a Azaila (grafit sobre ceràmica), un bilostikeiar a Rubí (Sitja),
bilos bidi-batir		
bilos bonés-batir		

un **baisebilos** a Empúries, al plom de la necròpolis de Les Corts; a Ensérune hi tenim un **bostebilos**, un **talskubilos**, grafits sobre ceràmica, i varis **bilo**. Existeix, també, un **bilosg...re** al plom de La Serreta d'Alcoy. Sobre el **baska**, hi ha un **abaskadur** a Empúries (plom del 1949) i les monedes amb la llegenda **baskunes**, etc. Sobre el **bidi**, tenim un **bidur** sobre ceràmica a Ensérune, el ja citat **basbídurbartín** del plom de La Serreta, un **bidudedin** al mateix lloc i un **bide** a un plom de la necròpolis d'El Cigarralejo (Mula, Múrcia) en alfabet grec com el de La Serreta. Respecte al **bones**, ja n'hem parlat abans.

...**bir**, final de paraula: Al mateix text hi tenim un **golbir**, un **bir** a Sagunt (inscripció sepulcral) i un llunyà **irabiri** d'Abengibre (Albacete) sobre atuell de plata.

bolskoka-te: No hem trobat paral·lels, solament la similitud amb el **bolskan** de les monedes d'Osca i amb el gentilici dels volques.

guir-batibi: El **guir**, donada la variabilitat fonètica i el dubte, es deu relacionar amb els **gir** o **agir** ja citats en parlar de l'**agirtibas**, com també amb aquest mateix. Sobre el sufix **batibi**, ja ho hem vist.

ibetike-batir: Existeixen un **ibešoaren** a Ensérune sobre ceràmica del segle IV, un **aurunibeikeai** al plom de Castelló de la Plana, un **agataibe** al plom d'Ullastret-63 i un **urketikes** al peu d'un atuell de plata de Tivissa

...**irika golbir**: Existeixen dos **irike** al plom de La Serreta, un **irka** al plom de Liria, i un **irikal**, molt llunyà de distància i relació, a una làpida funerària de Bensafrim (Fonte Velha, Lagos, Portugal). En quant al **golbir**, els similis en **kol**, que poden variar en **gol**, són el **koloitekar** de Sinarcas (València), inscripció sepulcral, i el **koletín** d'una moneda d'Obulco. Pel que es refereix al **bir**, ja hem vist els similis.

kaiika: Tenim l'**erkeaii-erüi** d'una estela funerària de Fraga, un **akaika** a un atuell de plata d'Abengibre (Albacete) i les llegendes monetals **kaíbika**, **kaíbikom**, i **erkauika**, aquesta última cel·tibèrica.

lakuargis-batir: Sobre el **laku**, tenim un **lakuerkarüi** a Alloza (Teruel) sobre ceràmica, un **laker** a Empúries sobre un plom de la necròpolis de Les Corts, i un altre **laker** a Sant Miquel de Sorba sobre ceràmica campaniana A. En quant a l'**argis**, existeixen un **argi** a Ensérune sobre ceràmica del segle IV, un **argisabam** a Cerdanyola sobre ceràmica del segle II-I, un **argitiker** al plom de Castelló de la Plana, i un **argibes...nüi** sobre ceràmica pintada de Liria.

...**lauřbim-batir**: Tenim el dubte de si aquesta paraula és íntegra o no. Amb tot, existeixen similis de **lauř** com **lauřto**, **aurbiur** i **aurso** al plom d'Ullastret-63, **aurkerlekan** a Empúries sobre ceràmica del segle IV, **aurunibeikeai** al plom de Castelló de la Plana, i **auringika** a Santa Perpètua de la Moguda (inscripció sepulcral). En quant al **bim**, no coneixem similis.

[o]**rkis-batir**: Sobre ceràmica campaniana A d'Azaila, existeix un **orkutuifu**.

sbonkoka: Tenim un ...**sbon** a Ensérune sobre ceràmica gris del segle III.

sbořka-te: No coneixem altre símil que l'**eberka** del plom d'Ullastret-67. Tant aquesta paraula com l'anterior poden tenir alguna relació amb **bolskoka**.

...s[i]**bai-batibi**: Encara que aquest final de paraula, amb l'agrandament de l'existència del dubte sobre la **i**, és difícil de relacionar, direm que existeix un **sibantín** d'una inscripció sepulcral de Santa Perpètua de la Moguda.

sortike-batir: Tot i que suposem que aquest **sortike**, o **sordike** possiblement per interpretació de **ti** per **di** que li deuria correspondre, deu tenir un símil molt clar com ja veurem després, en donarem alguns d'altres: **sorseiter** a Empúries sobre un pes discoidal, **sorike**, inscripció sepulcral de Vic, **sorsetoke** sobre plom de Liria i un **sorseko** a Cagliari (Cerdunya).

CONSIDERACIONS FINALS

Es probable que al text existeixi un conjunt d'apellatius personals i col·lectius o tribals i potser referents a caps o responsables de dits grups. Entre aquests apellatius, els que ens semblarien més clars, són: **bilosbones**, **bilosbaška**, **bilosbidi**, **lauřbim**, **lakuargis**, **adimbones**, **agirtibas** i **belbašbedi**. També és possible que existeixin referències a entitats de població concretes o pobles, com serien **ibetike** i **sortike** (o **sordike**) probablement gentilicis, i referències a altres com el compost **bilosbaška** ja esmentat, amb referència al gentilici dels vascons, i el **bolskoka**, dels volques. Aquests gentilicis podrien correspondre, amb totes les reserves, a *ibèrics*, *sordons*, *vascons* i *volques*. Aquestes opinions, ben personals, no suposen afirmacions concretes, ans al contrari, no passen de ser pures suposicions.

En quant a les partícules **batir** i **batibi**, situades com a terminacions o sufixes d'aquests mots compostos, podrien correspondre a l'infinitiu d'un verb i a un adjectiu els quals definirien una acció determinada relacionada amb els individus, entitats o col·lectivitats corresponents. Si existís la possibilitat de poder relacionar aquestes partícules que són cabdals per l'aclariment del missatge de l'epígraf, amb el mot llatí «*batere*»,quina equivalència és *colpir*, *batzegar*, *batre* (Plauto, 252-184 a.C., cal tenir en compte aquestes dades), podríem admetre que el significat de l'epígraf és el que correspondria a quelcom semblant a una *tabella defixionis*, que es tractés d'un document inculpador de diversos individus i entitats de població o dels caps de les mateixes, da-

vant un fet d'importància col·lectiva com podria ésser, per la data en què es produí, l'arremesa dels volques (8). Aquest document seria difós entre els pobles i entitats que directa o indirectament tindrien relació amb els alludits, pel seu coneixement i perquè col·laboressin a llur inculació i refús.

Amb tot, cal que resti ben clar que el que ens hàgim arriscat a proposar el que precedeix, amb la seva problemàtica, presuposa que admetem i

(8) BOSCH GIMPERA, P., 1932, pàgs. 407-408 i 466. ALMAGRO, M., 1951, pàg. 21.

esperem que generi les conseqüents contraposicions, opinions i esmenes ja que restem segurs que la discussió és la base de l'aclariment de moltes qüestions i, per tant, possiblement, de les que'n interessa aquí. Els especialistes tenen la paraula.

I, finalment, pel que respecta a la data de l'epígraf, en el cas que el que hem proposat anteriorment, amb totes les reserves, tingués possibilitats de verosimilitud, podria situar-se dins la primera meitat del segle III a.C. Aquest període pot coincidir perfectament amb les dates dels materials recollits junt amb el plom, la determinació de les quals es deu a la senyoreta Aurora Martín.

BIBLIOGRAFIA

- ALMAGRO, M.: *Plomos con inscripciones del Museo de Ampurias* a *Memorias de los Museos Arqueológicos Provinciales*, vol. VIII, Madrid, 1947.
- ALMAGRO, M.: *Ampurias. Historia de la ciudad y guía de las excavaciones*, Barcelona, 1951.
- ALMAGRO, M.: *Las inscripciones ampuritanas griegas, ibéricas y latinas*, Barcelona, 1952.
- BOSCH GIMPERA, B.: *Etnología de la Península Ibérica*, Barcelona, 1932.
- FLETCHER VALLS, D.: *Problemas de la cultura ibérica*, Valencia, 1960.
- FONTES HISPANIAE ANTIQUAE: Fasc. I, Universitat de Barcelona, publicació d'A. Schulten i P. Bosch Gimpera. Edició d'A. Schulten, Barcelona-Berlín, 1922.
- FONTES HISPANIAE ANTIQUAE: Fasc. III, Universitat de Barcelona, publicació d'A. Schulten i P. Bosch Gimpera. Edició d'A. Schulten, Barcelona, 1935.
- FONTES HISPANIAE ANTIQUAE: Fasc. VI, Universitat de Barcelona, publicació d'A. Schulten i L. Pericot. Edició d'A. Schulten, Barcelona, 1952.
- HUBERT, H.: *Los celtas y la expansión céltica*, traduc. de Lluís Pericot i Mercè Muntanola, Barcelona, 1941.
- MALUQUER DE MOTES, J., i OLIVA, M.: *El nuevo plomo ibérico de Ullastret*, a *Pyrene* 1, Barcelona, 1965.
- MALUQUER DE MOTES, J.: *Epigrafía prelatina de la Península Ibérica*, Barcelona, 1968.
- MALUQUER DE MOTES, J.: *Nuevas inscripciones ibéricas en Catalunya* a *Pyrene*, 12, Barcelona, 1976.
- MICHELENA, L.: *La lengua vasca y la Prehistoria* a *Problemas de la Prehistoria y de la Etnología vascas*. IV Symposium de Prehistoria Peninsular, Pamplona, 1956.

- OLIVA, M.: *La labor de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Gerona durante los años 1952-1953* a *Informes y Memorias de la Comisaría General de Excavaciones Arqueológicas*, n.º 30, Madrid, 1954.
- OLIVA, M.: *El nuevo plomo con inscripción ibérica, hallado en Ullastret*, a *Pyrene* III, Barcelona, 1967.
- PERICAY, P.: *Las raíces históricas del extremo NE. peninsular desde la lingüística*, Peralada, 1956.
- PERICAY, P., i MALUQUER DE MOTES, J.: *Problemas de la lengua indígena en Cataluña*, a *Problemas de la prehistoria y de la arqueología catalanas*. II Symposium de Prehistoria Peninsular, Barcelona, 1963.
- PERICOT, L.: *Las excavaciones del poblado ibérico de «Castell», La Fosca, Palamós*, a *Rev. Ampurias*, VI, Barcelona, 1944.
- PERICOT, L., i OLIVA, M.: *Actividades de la Comisaría de Excavaciones en la provincia de Gerona*, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, vol. I, Girona, 1946.
- PERICOT, L.: *Estado actual de la investigación prehistórica en la provincia de Gerona*, a *Anales de l'IEG*, vol. II, Girona, 1947.
- PERICOT, L., i OLIVA, M.: *Actividades de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Gerona en 1948*, a *Anales de l'IEG*, vol. III, Girona, 1948.
- PERICOT, L., i OLIVA, M.: *Idem*, vol. IV, 1949.
- PERICOT, L., i OLIVA, M.: *Idem*, vol. V, 1950.
- PERICOT, L., i OLIVA, M.: *Idem*, vol. VI, 1951.